

DE MUZIEK EN DE ZEE.

Componisten die de Zee bezongen.

Door Arthur MEULEMANS.

In tegenstelling met de schilders voor wie de Zee onuitputtelijk een bezielend onderwerp bleef, zoodat er steeds een sterk afgeteekende groep bestond : de marine-schilders, de schilders van de zee, is de zee voor de componisten niet zoo doorlopend inspiratief geweest. Dat is verwonderlijk. Zoo grootsch een subject, een dat den kunstenaar zoo direct kan vastgrijpen, meditatief kan stemmen, inwerken op zijn gemoed, op zijn inspiratie, begeesteren met een woord.

Is het motief te breed, te grootsch, te vaag, te monotoon ? Of zijn de componisten door hun levenswijze, door de behoeften hunner kunst, te veel aan de stad of het land gebonden en kunnen ze niet zooals de schilders alles verlaten, aan of op de zee gaan leven en de invloed ervan overweldigend over zich laten komen ?

Zeeofficieren uit de groep der Vijf Russen en Roussel hebben aan de Zee geen speciaal werk gewijd. Roussel schreef « la Forêt », dat fijn geciseleerd woudpoëem in drie deelen, maar niet « la Mer ». Peter Benoit die de Schelde, den Rijn, de Leie bezong heeft niet de Noordzee aangedurf. Was hij te particularistisch, te lokaal aangelegd, hij die nochtans « de Oorlog » in een ontzagelijk fresco intensifieerde ?

Wie het onderwerp het meest heeft beheerscht, de Zee als de Zee en niet als achtergrond heeft aangevat is onze Vlaamsche componist Paul Gilson. Glazounow in zijn fantasie « la Mer » ligt eronder versmacht en vermag niet een zekere een-tonigheid te overwinnen. Zijn storm mist grootsch ontke-tende kracht. Het geheel lijkt meer « stroom » en doet in de behandeling der strijkers aan Gilson's voorbeeld denken. Philippe Gaubert heeft in het derde, kortste deel van zijn tryptiek « les Chants de la Mer » (1. Chants et parfums; 2. Ronde de la Falaise; 3. Là-bas, très loin, sur la mer) een sterk evokeerend beeld geschapen met het breed, weerke-rend thema der gestopte hoorns. Het is kort, eenvoudig ge-

bouwd maar het roept diep aangrijpend de oneindigheid op die planeert over de Zee — « là-bas, très loin sur la mer ».

Debussy schreef een werk, « la Mer », dat eenig in zijn soort is. Niet zoo dankbaar geschreven als zijn andere werken omdat zoo lastig om weergeven en begrijpen, geraakt het doorgaans niet gemakkelijk tot zijn volle waarde, noch bij de uitvoerders noch bij het publiek. Bij die twee werken, « De Zee » van Gilson en « La Mer » van Debussy, die allebei het Zee-motief in zijn ware gedaante hebben belicht en naar de diepte ervan grepen, houden we verder nog even stil.

Het onderwerp is bepaald niet uitgeput, langs verscheidene kanten nog te bewerken en onder allerlei aspecten nog te behandelen, te beheerschen, alhoewel dat in ons land na Gilson's meesterwerk zoo licht niet om aan te vatten is. Veel is eraan geraakt, zijdelings, in liederen en instrumentaal. Ik citeer zonder aanspraak op volledigheid :

Voor piano :

Le chant de la mer, van Gaston Samazeuilh (1. Prélude;

2. Claire de lune au large; 3. Tempête et lever du jour).

De Zee. Praeludium van Selim Palmgren.

Marine. — Ingelbrecht.

Impressions de mer. — Manziarly.

Lichtjes op zee en de wind. — Meulemans.

En mer (voor piano en orkest). — Gurickx.

Seebilder. — Mac Dowell.

Une barque sur l'Océan (Miroirs), ook voor orkest. — Ravel.

Meeresleuchter. — Sauer.

See-reise : 1. Licht auf dem Meere; 2. Ein Fest; 3. Ankunft in Hafen. — Turina.

Voor zang met begeleiding :

Soir sur la mer. — J. Cras.

Suite océanique, op. 53. — Tcherepnin.

Lied maritime. — Vincent d'Indy.

Meeresstille und glückliche Fahrt. — Beethoven.

Lied vom Meer (tekst van Rainer Maria Rilke). — Phil. Jarnach.

Meeresstille. Wir gehen am Meer. Schifferliedchen. — Windsperger.

La Mer calme. — Albert Dupuis.

Mondnacht auf dem Meere (Chin. Flöte). — Moritz.

Meeresstille. — Schubert.

Drei Lieder vom Meere : 1. Meeresstille; 2. Vor dem Wetter; 3. Nach dem Sturm. — Ethel Smyth.

Voor gemengd koor :

Im Meerestreiben, voor bariton, gemengd koor en orkest.
— Delius.

Der Sturm, voor orkest, soli en koren. — Vit. Novak.

Voor mannenkoor :

La Mer. — Carl Smulders.

De Kindercantate :

« Aan Zee » op tekst van Willem Gyssels. — Arth. Meulemans.

Zangspelen en tooneelmuziek :

De vliegende Hollander. — Wagner.

Le Roi d'Ys. — Lalo.

De storm (Peer's thuisvaart) uit Peer Gynt. — Grieg.

Zeevolk (met daarin de Storm). — Paul Gilson.

De Bruid der Zee. — Blockx.

De kinderen der zee. — Lod. Mortelmans.

Voor orkest :

Tableaux maritimes. — Lazzari Silvio.

La Tempête (voorspel voor Shakespeare). — Arth. Honnegger.

Der Sturm (Bühnemusik zu Shakespeares Zauberlustspiel).
Weingartner.

Der Sturm. — Willem Pyper.

Sturm, symphonische Dichtung nach Shakespeare. — Paine.

Sinfonia del Mare. — Malipiero.

De ouverture : Meeresstille und glückliche Fahrt. — Mendelssohn.

Iste deel uit Sheherazade : De zee en het schip van Sindbad. — Rimsky Korsakow.

Das Meer, symphonie-ode. — Nicodé.

Een liedje van de zee. Naar een oud-nederlandsch lied. — Röntgen.

In der Meerestiefe. — Fitelberg.

Escales. — Jacques Ibert.

Marine. — Alfred Mahy.

Zuiderzee-symphonie. — Cornelis Doppe.

Bij twee werken wil ik even verwijlen.

Vooreerst : « De Zee » van Paul Gilson, sinfonische

schetsen naar gedichten van Eddy Levis, Nederlandsch van Emiel Buskens, in vier deelen : 1. Dageraad; 2. Matrozendans; 3. Zonsondergang; 4. Storm.

Het eerste deel « Dageraad » zet in, op suggereerend tremolo in de hoogte der strijkers, met het motief aan de hoorns dat het beeld van de oneindige zee oproept en het heele werk als idée fixe doorlijnt. Gansch dat eerste deel, met zijn immer op- en neerdeinend dynamisme, is als een frisch aandoend, orkestraal tafereel dat de zee onder den groeienden dag tot sprankelend leven laat zwellen en kalm onder de eerste zon laat wegdeinen : « et sur la mer le jour se lève ».

Het tweede deel is rythmisch en hoekig in zijn dans van matrozen met sterk scandeerende accoorden der kopers onder breede boogstreken der snaren. Van hoekig gaat het tempo steeds toenemend sneller naar het Vivace over en eindigt op een rythme van alles meesleurende rondedans.

Het derde deel is een lang uitgesponnen, doorvoeld liefdeduet bij het afscheid, tusschen een matroos (althobo) en zijn meisje (fluit).

Het laatste deel « Storm » — waarin de ondergang van het schip, door het eerste Zee-motief aan de hoorns, uit de diepte van het, als met grijparmen omvattend, doodend orkest, als een laatste kreet naar omhoog wil — is een hevig gekleurd fragment waarin Gilson's meesterschap over het orkest overweldigend naar voren treedt. Het geheel sluit met een in hooge regionen tot rust geraakt orkest en contemplatieve orkestrale tutti.

Het tweede werk : « La Mer » van Claude Debussy, esquisses symphoniques, bevat drie deelen :

1. De l'aube à midi sur la mer;
2. Jeux de vagues;
3. Dialogue du vent et de la mer.

Nog dieper dan de Vlaamsche Meester duikt het hoofd der zg. Fransche impressionnistische school naar de ziel der zee. Wanneer in zijn derde Nocturne « Sirènes », Debussy een geidealiseerd beeld der zee gaf, wordt met « La Mer » de naturalistische tendens van den componist definitief bevestigd. Hij schildert ervan de sidderende totaliteit, heel het veelvoudig en complex leven, de Middellandsche zondoorglansde verleiding, de attisch pure schoonheid. « La Mer » is de inzet van de volledige rijpheid der laatste periode en gaat de

« Images », Iberia, Le Martyre de Saint-Sébastien, de Préludes en het ballet « Jeux » vooraf. Het is de voltrekking der evolutie, het zich ontdoen van elk overbodig ballast, de eenvoudige doch volmaakt schoone naaktheid in de compositie en in de orkestratie.

Sober in het engelsche hoorn-motief, sidderend bewogen bij de strijkers en harpen, rythmisch nerveus bij de viervoudig onderverdeelde cellen en violen, eindigt het zonnige eerste deel « de l'aube à midi » op golvende harpslagen, jubilerende kopers en cuivreerende hoorns.

Het spel der baren in honderdvoudig fragmentjes, loopend van de houten over de hoorns naar harpen en strijkers, overwinnend hangend blijvend op pianissimo-klokjesspel en flageolettonen der harpen, is een der meest afwisselend geïnstrumenteerde bladzijden uit het totale œuvre van Debussy en der impressionnistische periode.

Het spel der baren in honderdvoudige fragmentjes, loopend misch opgevat en knettert snel naar het einde toe op sonoor hoog kwintakkoord op Des. Het werk in zijn geheel vergt studie en is met geen half afgewerkte uitvoering gediend.

Elk in zijn aard zijn die twee werken : « De Zee » van Gilson, « La Mer » van Debussy, **meesterwerken** en « a joy for ever ».
